ויצא ג

א. עה"פ[1] „ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים" מעתיק רש"י „את בניו ואת נשיו" ומפרש „הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים שנאמר[2] ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'".

משטחיות לשון רש"י נראה, שבפירושו זה כוונתו לבאר השינוי שבין שני הכתובים – שביעקב נאמר „את בניו (ואח"כ) ואת נשיו", ובעשו להיפך – „את נשיו (ואח"כ) ואת בניו".

אבל, כמדובר כמ"פ: כאשר ישנה אי־זו קושיא וסתירה בפשש"מ מכתוב אחד לשני, אין רש"י בפירושו עומד על־לתרצה בפסוק הראשון, מכיון שאין קושיא עדיין, אלא בפסוק השני, במקום שמתעוררת השאלה. ועפ"ז אינו מובן בנדו"ד, מהי הקושיא בכתוב כאן שיש צורך בפירוש וביאור, ואשר בגללה הוזקק רש"י להביא כאן ע"ד הנהגת עשו המסופרת לקמן בפ' וישלח?

[מקורו של רש"י הוא אמנם מהמדרש עה"פ כאן[3], אבל פרש"י הרי ענינו, לכל לראש, הוא פשוטו של מקרא, ואין דרכו להעתיק אלא מדרשים המוכרחים ב־פשש"מ[4].

ב. גם צריך להבין:

לכאורה אין בדברי רש"י הסברה ב־טעם השינוי בין הכתובים הנ"ל: רש"י רק מדגיש במה הוא השינוי, שיעקב הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים, אבל אינו מבאר תוכנן של הנהגות אלו, למעליותא או לגרי־עותא.

מפרשי רש"י[5] מבארים, „כי עשו . . הי' מקדים נשיו[6] קודם בנים דנשיו היו עיקר דעתו רק כי הבנים יצאו ממנו בסבת תאות נשיו[7] אבל יעקב לא נשא נשיו רק בשביל להעמיד תולדות שנים עשר שבטים ובניו היו גורמים לישא אשה לכך בניו קודמים שהם הסיבה לנשיו ועשו הנשים הם סיבה לבניו כו'".

ועפ"ז אתי שפיר הא דלא ביאר רש"י ענין זה בפירושו כאן, כי כבר נתפרש הבדל זה בין הנהגות יעקב ועשו בפי־רוש רש"י לפנ"ז: הן אודות הנהגת עשו בתאוות נשים, ש„כל מ' שנה הי' עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם[8] (שמזה מובן גם בנוגע להנהגתו לאחר נישואיו); והן בנוגע להנהגתו ההפכית של יעקב, ש„לא נשא נשיו רק בשביל להעמיד תולדות" – מפורש כבר לעיל, דלא נשא אשה עד היותו בן פ"ד שנה כאשר „מלאו ימי" ואמר „אימתי אעמיד

---

1) פרשתנו לא, יז.

2) וישלח לו, ו.

3) ב"ר פרשתנו (פע"ד, ה. וראה מת"כ שם).

4) ולהעיר שבמדרש הובא דרש זה עוה"פ עה"כ דפ' וישלח (ב"ר פפ"ב, יג), משא"כ בפרש"י שם.

5) גו"א (וראה גם רא"ם) כאן. ועד"ז הוא בפירוש ר"א בן הרמב"ם כאן. ומסיים: וזה דרש נעים.

6) וראה גם מדרש שכל טוב פרשתנו עה"פ: אבל עשיו ויקח את נשיו תחלה לזנות ואח"כ את בניו.

7) ולהעיר מפרש"י בראשית ד, יט: כך הי' דרכן של דור המבול כו'.

8) פרש"י תולדות כו, לד.

י"ב שבטים"[9] (ועד אז עסק בתורה[10], וב־אופן ש„לא שכב בלילה"[11]), וזו היתה כוונתו באמרו ללבן „הבה את אשתי גו'"[12], שרק „להוליד תולדות אמר כך"[13].

אבל עפ"ז אינו גלאַטיק לאידך גיסא: מה מחדש רש"י בפירושו זה? הרי ה־הבדל התוכני שבין שני אופני הקדימה אין הוא מבאר בפירושו כאן אלא סומך על המובן ממה שפירש כבר לפנ"ז; וב־נוגע לעצם השינוי בקדימה אין צורך בהערת רש"י, כי הוא דבר המפורש בה־כתוב עצמו (שביעקב נאמר „בניו" קודם ל„נשיו" ובעשו נאמר להיפך).

ג. עוד צריך להבין (כמו שהאריכו במפרשים[14]): גם ביעקב נאמר[15] „ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו", הרי מפורש שגם יעקב הקדים נשיו לילדיו, ורש"י אינו מעיר ע"ז כלום!

עד"ז מצינו לעיל[16] שכשאמר יעקב ללבן „שלחני ואלכה גו'" הקדים נשיו לילדיו — „תנה את נשי ואת ילדי"*[16];

וכן לקמן גבי משה נאמר[17] „ויקח משה את אשתו ואת בניו".

ואף שבמפרשים[14] האריכו בטעמי ה־חילוקים שבין כתובים אלו להנאמר ב־כתוב זה — מ"מ, עדיין אינו מובן: לאחרי שרש"י כותב באופן סתמי שיעקב „הקדים זכרים לנקבות", דהיינו שזוהי ההנהגה המתאימה לאיש צדיק — איך יתכן שרש"י יסתום בכל מקומות הללו ולא יפרש במה שונים הם להיות יוצאים מן הכלל שכלל רש"י שיעקב „הקדים זכרים לנקבות"?

[וכמדובר כמ"פ, שזה גופא שמצינו שקו"ט ארוכה במפרשי רש"י, זה מתרץ בכה וזה בכה כו', מכריח לומר שישנה הסברה פשוטה ביותר השוללת מעיקרא כל אריכות השקו"ט: שהרי לא מסתבר לומר שרש"י סותם וסומך שהבן חמש למקרא יעמוד על תירוצי המפרשים — כאשר במפרשים עצמם יש שקו"ט דזה בונה וזה סותר].

ד. ויש לומר, שרש"י מתרץ כל זה בדיוק לשונו „הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים" — דלכ־אורה אינו מובן, מדוע לא נקט רש"י לישנא דקרא: „בניו . . נשיו", „נשיו . . בניו"?

אלא שכוונתו בזה להדגיש, דזה ש־יעקב הקדים לקיחת בניו הוא לא משום שבתור בניו (זרעו) החשיבם יותר מנשיו

— שהרי אדרבה: הסדר הרגיל וה־מתאים הוא — שאדם מקדים אשתו ל־ילדיו, הן מפני ששתו ה"ה אמם, ובאה לפני בניו (ומפני כבוד אשתו[18]), והן[19] —

---

9) פרשתנו כט, כא ובפרש"י. וראה גם פרש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות.

10) כמ"ש (תולדות כה, כז) ויעקב איש תם יושב אהלים, אהלו של שם ואהלו של עבר (רש"י שם). וראה גם רש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות הנ"ל. פרש"י ריש פרשתנו (כח, יא ד"ה וישכב). רש"י וישלח לה, כט.

11) פרש"י ריש פרשתנו שם.

12) פרשתנו כט, כא.

13) פרש"י שם.

14) גו"א. לבוש. דברי דוד (להט"ז). וכ"ה ב־ביאורי מהרא"י (לבעל תרומת הדשן) וישלח (לב, כג). מלאכת הקודש על פרש"י כאן. ועוד.

15) וישלח לב, כג.

16) פרשתנו ל, כה־ו.

*16) אבל בזה י"ל בפשטות, כי שם ההדגשה (כהמשך דברי) „אשר עבדתי אותך בהן", ובזה נשיו העיקר.

17) שמות ד, כ.

18) להעיר ד„צוו חכמים שיהי' אדם מכבד את אשתו יותר מגופו" (רמב"ם הל' אישות פט"ו ה"ט. שו"ע אדה"ז חו"מ סוף הל' אונאה. וש"נ).

19) להעיר מפרש"י וישלח לג, ז.

שאם יקדים אותם לפני אשתו, ה"ז היפך ההדרכה בהנהגה של כיבוד אם –

אלא מפני שהקדים זכרים לנקבות[20], כי בחיי (והתעסקותו של) יעקב הזכרים הם העיקר, כמובן בפשטות.

וזהו הטעם שבכל הכתובים (גם גבי יעקב) שמצינו בהם קדימת הנשים לה־ילדים לא פרש"י מאומה, כי אין בהם שאלה, שהרי זוהי ההנהגה המתאימה (ל־הקדים האם להילדים);

השאלה מתעוררת דוקא בפסוק דילן „וישא את בניו ואת נשיו" – שהקדים בניו לנשיו, היפך סדר הבריאה[21] וכיבוד אם (והיפך כבוד אשתו)? [וכמובן שאין התמי' (מצד כיבוד אם) על בני יעקב עצמם – איך עלו על הגמלים לפני אמותיהם, כי פשוט שלא יכלו לסרב ולהתנגד לרצון יעקב אביהם[22], אלא ה־שאלה היא בנוגע להנהגת יעקב, כיצד הורה להם לעלות על הגמלים לפני אמותיהם, הרי הנהגה זו היא היפך כ־הנ"ל?][23].

ולכן מבאר רש"י „הקדים זכרים ל־נקבות" – ומשנה מלשון הכתוב „בניו . . נשיו" – דהקדמת „זכרים לנקבות" מכ־ריחה וקובעת אפילו כשהמדובר (כב־קרא זה) – קדימת בניו לנשיו (שהם אמותיהם)*[23].

ה. אבל רש"י אינו מסתפק בזה לחוד – כי אין בהנהגה זו של יעקב (שאצלו היו הזכרים העיקר) חידוש, לכאורה[24].

ולכן ממשיך רש"י „ועשו הקדים נקבות לזכרים שנאמר ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'": שינוי והדגשה זו בפרש"י באה להדגיש את ההבדל וה־הפרש שבין הנהגת יעקב והנהגת עשו (גם בענין זה), כי „עשו הקדים נקבות לזכרים".

כלומר:

כשלומדים אודות הנהגת עשו „ויקח . . את נשיו ואת בניו ואת בנותיו", הי' מקום לומר, שהטעם שהקדים עשו נשיו לבניו ובנותיו הוא מפני שכלפי חוץ

---

20) ראה גם ספר זכרון פרשתנו כאן.

21) אין לומר דהכוונה ב„וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים" אינה הפעולה הגשמית ד„וישא" (העלי' וישיבה על הגמלים, או נטילתם (ראה ת"א כאן) בפועל על הגמלים) – אלא „וישא גו' על הגמלים" הוא הסיפור והתיאור (הכללי) של בריחת (והליכת) יעקב ומשפחתו מבית לבן וקדימת בניו לנשיו בקרא אינה אלא קדימה במעלה, שאנשי משפחתו של יעקב נמנו בקרא לפי סדר חשיבותם – אבל בנוגע לעלי' על הגמלים וכו' בפועל, הקדים יעקב נשיו,

כי מופרך לגמרי לפרש כן, כי זהו היפך ה־מפורש בקרא.

22) והרי אפילו כאשר אמו מבקשת בפירוש – כיבוד אב קודם „שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך" (קדושין לא, א. וש"נ).

23) משא"כ בהכתוב ויגש (מו, ה), דזה שמקדים שם הילדים לנשיהם, הוא לפי שנאמר „וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות גו'", ולכן הוקדם בכתוב – זה שזקוק יותר לעגלות. וכן משמע ממ"ש שם מה, יט.

*23) הטעם שדוקא כאן הקדים זכרים לנקבות והכריע גם נגד קדימת נשיו לילדיו – יש לומר: כאן המדובר בהליכתו מבית לבן לשוב אל ארץ אבותיו ומולדתו, והיינו חיים באופן של התיישבות וקביעות, ובכללות חיי יעקב היו הזכרים העיקר: משא"כ כשמדובר בעצם פעולת הלקיחה (וכיו"ב), הרי מצד כבוד אם וכו' ההנהגה המתאימה היא ליקח נשיו תחלה ואח"כ ילדיו, כנ"ל בפנים. וראה גו"א כאן בסופו.

24) וא"כ למה מדגיש הכתוב קדימת הזכרים, והול"ל באופן סתמי וכללי „ויקח את משפחתו" או „אנשי ביתו" וכיו"ב.

העמיד פנים כאיש המתנהג בכבוד וב־נימוס, וכפי שדייק בכיבוד אב, שלא ל־צער את אביו*[24], ואדרבה, השתדל לג־רום לו נח"ר[25] וכבוד כו'. וכן בענייננו, שכאשר לקח משפחתו עמו, התנהג בני־מוס ובדרך ארץ והקדים את נשיו לבניו ובנותיו.

וזהו שרש"י מחדש – שהטעם שעשו לקח נשיו תחלה הי' (לא מצד הנהגתו בדרך ארץ ובנימוס, כ"א) מפני ש„הקדים נקבות לזכרים"[25*].

[ועפ"ז יומתק עוד דיוק בפירש"י זה, שבהביאו את הכתוב בנוגע לעשו מדייק לכתוב „ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו'"[26], שתיבת „וגו'" מכוונת להמשך ה־כתוב „ואת בנותיו" – ומ"מ לא העתיקו בפירוש.

והיינו, מכיון שלפי פירש"י לא היתה הקדמת נשיו לבניו אלא רק משום „שהקדים נקבות לזכרים", הרי מעתה אין מקום להביא סיומו של הכתוב „ואת בנותיו", כי הוא כעין ראי' לסתור (שבנוגע לזרעו,) גם עשו הקדים בניו לבנותיו[27]].

ו. מיינה של תורה בפרש"י:

הטעם הפנימי לכך שרש"י מביא ע"ד הנהגת עשו – „ועשו הקדים נקבות לזכרים", בפסוק המדבר אודות יעקב – יש לומר, בהקדים:

אע"פ שע"פ סדר התורה קדימה ל־זכרים, ובלשון הכתוב[28] „והוא ימשל בך" – מ"מ מצינו לפעמים גם קדימה לנקבות, וכמפורש[29] לפני זה בנוגע ל־ראשון שבאבות אברהם. ואדרבה – אחד מהיעודים דלעתיד הוא שאז „נקבה תסובב גבר"[30] (וכמבואר בזה[31], שאז תתגלה מעלת הנשים).

ועפ"ז י"ל שזהו הרמז במה שהביא רש"י כאן ענין זה דהקדמת נקבות ל־זכרים (בעשו) – כי גם ביעקב, סדר ד־קדושה, ישנה הנהגה כזו, אלא שזהו לא בעבודת יעקב מצ"ע, אלא „עבודת עשו" שביעקב.

והענין: נת' במ"א[32] שגם עשו, להיותו בנו של יצחק, נולד עם כחות ויכולת לעבוד את השם[33] לפי דרכו המיוחדת ב־התאם לטבעו ותכונות נפשו[34], ויתירה

---

*24) ראה פרש"י תולדות כז, מא. ועוד.

25) ראה תולדות כה, כח ובפרש"י. וראה גם פרש"י כח, ז. ריש פרשתנו.

*25) וגם שם אצל עשו מדובר בלקיחתם ע"מ לילך להתשייב במק"א – ראה לעיל הערה *23.

26) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו ובכמה כת"י רש"י (שתח"י). אבל בדפוס ראשון ודפוס שני וכמה כת"י רש"י (שתח"י) ליתא „וגו'".

27) אלא שע"פ הביאור הנ"ל בתוכן הענין מובן שאין זו קושיא, כי מה שהקדים עשו נקבות לזכרים הוא מפני תאוותו – ודבר זה לא מצינו בעשו (עצמו) ביחס לבנותיו (ע"ד שמצינו אצל לוט –

*) משא"כ בבניו – ראה פרש"י וישלח לו, יב.

וירא יט, לג ואילך. וראה רש"י שם, לג).

ולכן כתב רש"י „וגו'" (לכמה גירסאות), לעורר ולהדגיש שלמרות המשך הכתוב „ואת בנותיו" – אין מזה סתירה לפירושו.

28) בראשית ג, טז.

29) וירא כא, יב ובפרש"י. וראה פרש"י פרשתנו כט, לד.

30) ירמי' לא, כא. וראה מפרשים שם.

31) ראה לקו"ת שה"ש טו, ג. ובכ"מ.

32) ראה לקו"ש ח"כ ע' 114. ושו"נ. לעיל ע' 114.

33) להעיר מהציווי: ואהבת גו' בכל לבבך בשני יצריך (פרש"י ואתחנן ו, ה).

34) ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 108 ואילך, ולעיל שם (ושם, דזה שעשו הי' „מתרוצץ" במעי אמו לע"ז, היינו מפני שעבודתו היתה צ"ל באופן

מזה הי' בכור לעבודה להקב"ה[35].

אלא שבבחירתו החפשית "יצא" ו-נפרד[36] מקדושת יצחק.

וזהו הרמז בלשון רש"י[37] — "ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה": זה שעשו הוא אחד מ"תולדות יצחק" (מתייחס אליו כבנו), הוא (רק) עשו ה"אמור בפרשה", היינו עשו כפי שהיתה צ"ל עבודתו והנהגתו ע"פ תורה.

ומכיון שעשו נפרד מקדושת יצחק, הרי גם עבודת עשו הייתה צריכה ל-העשות ע"י יעקב — נוסף על עבודת יעקב מצד עצמו, עליו לעשות גם ה-עבודה — בקדושה — שמתחילה נועדה לעשו.

ועד"ז י"ל בענייננו: זה שהנהגת עשו בקדימת נקבות לזכרים היא הנהגה גרועה ושפלה כו' — הוא כפי שעשו יצא ונפרד מקדושת יצחק; אבל הנהגה זו יש בה ג"כ אופן למעליותא כפי שעשו (ועבודתו) "אמור בפרשה"[38].

ז. ההסברה בזה:

זכר ונקבה — איש ואשה — מורים גם על שני אופנים בעבודת השם, עבודת המוח ועבודת הלב. וע"ד החילוק בזה בין איש ואשה, שעיקר ענין המוחין (והלימוד) הוא בהאיש[39], וייחודה של האשה (לגבי האיש) הוא בענין הרגש והמדות.

ומעלה בכל אחד:

מעלת המוחין והשכל היא — שהאדם רואה ותופס בעין שכלו אמיתית הדבר כמו שהוא (בלי תערובת "שוחד" ונטיות טבע האדם); משא"כ רגש האדם ומדותיו "תופסים" הדבר בהתאם לנטיות ורצונות האדם:

ולאידך יש מעלה במדות על השכל, כי טבע השכל הוא ענין הקרירות, בלי התפעלות, ובמילא במדידה והגבלה: משא"כ כשיש לאדם רגש באיזה ענין, הרי מצד החמימות וההתפעלות בזה הת-קשרותו והתעסקותו בהענין היא בתוקף גדול.

ועד"ז החילוק בין שני הסדרים — הקדים זכרים לנקבות, או נקבות ל-זכרים:

סדר הבריאה בכלל הוא באופן ד"הוא ימשל בך" (זכרים קודם לנקבות) — כי הסדר הרצוי הוא, אשר המוח ישלוט על הלב[40], כלומר, המדות צרי-כות להיות (אבל צ"ל) מונהגות ע"י השכל. כי אם ילך האדם אחרי נטיות לבו, עלול הדבר להזיק לא רק למוח ש-בראש אלא גם לרגש שבלב עצמו; ורק כאשר המדות מונהגות ומודרכות ע"י

ד"כובש את יצרו" (רמב"ם שמונה פרקים פ"ו). ע"ש באורך).

35) תולדות כה, לד. ובפרש"י.

36) פסחים נו, א. ועוד. לקו"ת ואתחנן ה, א. ועוד.

37) ר"פ תולדות.

38) להעיר עד"ז משעטנז — איסור חמור (במו"נ ח"ג פל"ז "כי כן הי' תיקון הכומרים" לע"ז. וראה ברכות יט, ב. רמב"ם הל' כלאים פ"י הכ"ט), בבגדי כהונה — מוכרח (רמב"ם סוף הל' כלאים. הל' כלי המקדש פ"ח הי"א-יב), בציצית — מותר (יבמות ד, ע"א. פרש"י תצא כב, יב. רמב"ם הל' כלאים פ"י ה"ד).

39) שלכן האיש מצווה בת"ת משא"כ אשה "אינה במצות ת"ת" (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א. ע"ש. וש"נ).

וכבר שקו"ט במפרשים בהא (נדה מה, ב) דנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש (ראה מפרשי הע"י שם). ואכ"מ.

40) תניא פי"ב. ובכ"מ.

השכל שבמוח, אזי חמדת הלב (ובמילא הנהגת האדם) היא כדבעי.

אמנם לפעמים ישנו מצב שהאדם מוכרח לעבוד את קונו למעלה מכפי הסדר דטעם ודעת, והוא כאשר רבו הרהורי העלמות וההסתרים ומנגדים לעבודת השם, שאז אינו מספיק לעבוד את ה' באופן מדוד ומוגבל ע"פ טעם ודעת, אלא זקוקים לעבודה נעלית יותר, של מעלה מהגבלת השכל. וזה מתגלה בעבודת הלב דוקא (וכידוע[41] שעצם הנפש מתגלה בלב דוקא, ולא במוח).

וזהו הרמז בפרש"י שיעקב "הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים": עבודתו של יעקב, "איש תם יושב אהלים"[42], היא עבודה ע"פ סדר, זכרים לפני נקבות, תחילה עבודת המוח ועי"ז בא לעבודת הלב (והלב משפיע על שאר חלקי הגוף);

אבל בעבודת עשו — "איש שדה"[43], עבודה במקום של העלמות והסתרים[44] — הסדר הוא להיפך, נקבות לפני הזכרים, כי בעבודה זו אי אפשר להסתפק בעבודה שבמדידה והגבלה ע"פ הסדר, אלא צ"ל עבודה שלמעלה מסדר, של מעלה ממדידה והגבלה, כנ"ל.

וי"ל שזהו גם אחד הביאורים בזה שלעתיד לבוא "נקבה תסובב גבר" — כי, כל[45] הגילויים דלעתיד לבא תלויים "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות", והיינו שאז יתגלו כל העילויים שנעשו על ידי עבודתנו בזמן הגלות. ואחד מהעילויים העיקריים בהעבודה בזמן הגלות — ובפרט בגלותנו זה האחרון (גלות עשו, אדום) שרבו בו ההעלמות וההסתרים וכו' — היא העבודה דמסירת נפש[46], שלמעלה מטעם ודעת, המתגלית בעיקר בלב.

ח. עפ"ז יש לבאר גם הטעם הפנימי שענין זה — ש"עשו הקדים נקבות לזכרים" — הובא ברש"י בקשר לסיפור בריחת יעקב מלבן והכנתו לפגוש את עשו:

מבואר בכ"מ[47] הטעם ששלח יעקב מלאכים לעשו (כמסופר בפ' הסמוכה, וישלח[48]), כי יעקב הי' כבר מוכן אז להמצב דלעתיד, שאז יהי' "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"[49], אלא שאח"כ הודיעו המלאכים ליעקב שעשו הוא עדיין במדריגה תחתונה ביותר, ואדרבה, "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"[50] — היינו שהוא במצב הפכי לגמרי, ובמילא עדיין צריכים לעבור את גלות עשו (אדום), ושלימות הבירור יהי' בימי המשיח, כמו שפירש"י בפ' וישלח[51].

וזהו הרמז בפרש"י כאן, גבי בריחת יעקב מלבן: כאשר נגמרה גלותו של יעקב אצל לבן (דהיינו, שיעקב גמר עבודתו אצלו ונגמר בירורו של לבן) והותחלו הכנותיו של יעקב לעבודתו עם

41) המשך תרס"ו ע' ס ואילך. ובכ"מ.
42) תולדות כה, כז. וראה פרש"י שם ד"ה תם.
43) תולדות שם.
44) ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 110 ואילך. ע' 113 ואילך.
45) תניא רפל"ז.
46) ראה ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא (סה"מ תרפ"ה ע' רנז. סה"מ אידיש בתחלתו). ד"ה אני ישנה תש"ט. ועוד.
47) ראה תו"א ותו"ח פ' וישלח.
48) לב, ד ואילך.
49) עובדי' א, כא — הפטורת פ' וישלח.
50) וישלח לב, ז.
51) לג, יד בסופו (ומביא פסוק הנ"ל דעובדי').

עשו, הרי כפי שראה יעקב את עשו – ראהו כפי שהוא בשרשו („אמור בפרשה" –), דהיינו כפי שהוא אחר הבירור והזיכוך כבשרשו ומוכן להגאולה, שאז תהי' הקדמת „נקבות לזכרים" למעלה יותא, „נקבה תסובב גבר",

כן תהי' לנו בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ ויצא, וישלח תשמ"ב; ש"פ נשא תשד"מ)